

Motion till riksdagen 2023/24:413

av Mikael Eskilandersson m.fl. (SD)

Sverigevänlig konsumentpolitik

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om obligatorisk ursprungsmärkning av samtliga animaliska produkter och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förbättrad ursprungsmärkning av livsmedel med information om vilka nationella regler som gällt för produktionen och de anställdas villkor och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förbud mot import till Sverige av produkter från obedövad slakt och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att till Sverige importerade produkter från obedövad slakt, till dess ett importförbud finns på plats, bör märkas tydligt och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige inom EU bör verka för ett förbud mot slakt utan bedövning och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige inom EU, till dess att det finns ett förbud mot obedövad slakt inom hela unionen, bör verka för att produkter från djur som slaktats utan bedövning ges en tydlig märkning, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige inom EU ska verka för att innehåll i alkoholhaltiga drycker ska uppges på innehållsförteckningen och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ursprungsmärkning av huvudingrediensen i rätter på menyer och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att nationella riktlinjer bör tas fram om hur ökad upplysning om fördelar med att handla svenskt bör ske och tillkännager detta för regeringen.

10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ett nationellt regelverk för märkning av kulturhistoriskt värdefulla svenska matprodukter bör tas fram och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör tas fram nationella riktlinjer för hur offentliga inköp kan styras mer mot svenskproducerade varor och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att undersöka behoven av ytterligare stärkt konsumentskydd för barn i den digitala världen och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige i EU ska verka för att svensk lagstiftning om reklam riktad mot barn i tv-sändningar ska utgöra miniminivå i hela Europa och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att undersöka flera möjliga åtgärder för kontroller och sanktioner mot de företag som bryter mot lagen gällande direktriaktad reklam till barn, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda hur det kan underlättas för konsumenter att byta bank och hur förfarandet för fullständigt bankbyte via fullmakt kan göras och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att företag, inte enbart privatpersoner, ska få utökat skydd mot försäljning som görs av försäljare via telefon och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ångerrätten vid telefonförsäljning ska gälla för företag, inte enbart privatpersoner, och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utöka skriftlighetskravet till att också gälla telefonförsäljning av lotter och spel och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inga undantag ska göras för partier eller bolag och föreningar som ägs av politiska partier gällande försäljning av lotter och spel och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att lotter och spel inte ska kunna säljas på kredit och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta fram förslag till sanktioner för de som levererar oriktiga fakturor, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda regelverket mot ocker så att lagen får rimlig effekt på priser och avtal och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta bort statsstödet till föreningar på konsumentområdet och tillkännager detta för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att så länge statsstödet till föreningar på konsumentområdet kvarstår skärpa kontrollen av de organisationer som söker statligt stöd från Konsumentverket innan stöd beviljas, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att så länge statsbidrag till organisationer på konsumentområdet kvarstår tydliggöra vikten av partipolitiskt oberoende för att erhålla stödet och tillkännager detta för regeringen.

26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att så länge statsstödet till föreningar på konsumentområdet kvarstår revidera förordningen om statsbidrag till organisationer på konsumentområdet så att organisationer vars samarbetsorgan erhållit stödet inte samma år kan beviljas stöd och tillkännager detta för regeringen.
27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett förbud mot att sälja andrahandsbiljetter till ett högre pris än originalpriset och tillkännager detta för regeringen.
28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det tydligt ska framgå vid försäljning av biljetter om företaget är den officiella säljaren av biljetterna och tillkännager detta för regeringen.
29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Trafikverket och Konsumentverket bör ges i uppdrag att ta fram förslag på hur fullgod punktlighet och information kan uppnås genom förnyad ansvarsfördelning och utökad samordning mellan berörda inom kollektivtrafiken och tillkännager detta för regeringen.
30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska se över lagen (2015:953) om kollektivtrafikresenärers rättigheter i syfte att göra förändringar för att tillgodose en god konsumenträtt avseende punktlighet, information och parkeringsplatstillgänglighet kopplat till kollektivtrafiken och tillkännager detta för regeringen.
31. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med lagförslag som begränsar tillämpningen av artikel 19 punkt 10 om force majeure i fråga om kortväga resor i så stor utsträckning som möjligt och tillkännager detta för regeringen.
32. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tågresenärer bör ha samma rättigheter som flygresenärer och tillkännager detta för regeringen.
33. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör utredas hur det vore möjligt att förtydliga och stärka utökad lagstiftning som gäller i samband med tjänster där automatiserat beslutsfattande ingår, för ökad konsumenttrygghet, och tillkännager detta för regeringen.
34. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kontantplikt ska råda för livsnödvändiga konsumtionsartiklar och tillkännager detta för regeringen.

Ursprungsmärkning

Ursprungsmärkning är viktig ur många aspekter. Konsumenter ska ges tillräcklig information för att kunna göra aktiva val när de köper produkter eller utnyttjar en tjänst. Detta för att kunna välja bort en sämre vara eller tjänst som inte når upp till de krav konsumenten ställer. Viktigt är också att kunna välja vad man vill stödja genom sin konsumtion, inte minst när det gäller jordbruksprodukter. Ursprunget har en avgörande betydelse även för andra varor samt vilka regler som gäller för produktionen. Skillnaden kan vara stor mellan kött som är producerat i Danmark eller i Sverige, trots att det handlar om två grannländer.

Ursprungsmärkning är idag enbart obligatorisk för ett fåtal livsmedel och det finns inget krav från EU att produkter måste ursprungsmärkas; det är upp till varje enskilt medlemsland att bestämma. Sverige har ingen egen lagstiftning om ursprungsmärkning

även om vissa varor, exempelvis textilier och livsmedel, har särskilda regler för ursprunget på delar av innehållet. Ursprungsmärkning krävs i de flesta fall enbart om konsumenten kan bli vilseledd om uppgiften saknas. Vissa livsmedel som exempelvis honung, frukt och olivolja ska enligt EU:s förordningar märkas med ursprung. Även fisk samt kött av nöt, gris, lamm, get och fågel ska märkas, men det gäller inte kött som värmebehandlats, rimmats, panerats, kryddats eller marinerats. Hur ett djur har behandlats under uppväxt och slakt, antibiotikaanvändning och djurskyddsregler torde ha betydelse för många konsumenter. Därför ska alla animaliska produkter omfattas av obligatorisk ursprungsmärkning.

Enligt den EU-förordning som gäller från och med den 1 april 2020 ska uppgift om ursprungsland eller härkomstplats för den primära ingrediensen anges. Om ursprungslandet eller härkomstplatsen för en primär ingrediens inte är samma som det ursprungslandet eller den härkomstplats som anges för livsmedlet, ska det anges på något av flera alternativa sätt. Dessa kan vara exempelvis ”EU”, ”icke-EU” eller ”EU och icke-EU”. Den typen av övergripande märkning är inte tillräcklig då villkor och produktionssätt kan skilja sig åt väsentligen mellan olika EU-länder. Reglerna behöver alltså förbättras så att medvetna val möjliggörs för konsumenter. Märkningen ska alltid ge konsumenten information om vilka nationella regler som gäller för produktionen och de anställdas villkor.

Märkning av produkter från obedövad slakt

Många svenska konsumenter äter i dag kött från djur som halal- eller kosherslaktats, ofta helt utan vetskap. Slaktmetoderna innebär kortfattat att djuren avlivs och avblodas helt utan bedövning, vilket innebär ett utdraget dödsförlopp med onödigt lidande, smärta och ångest för djuret. Eftersom det tycks finnas en marknad för dessa produkter och därmed också ekonomiska incitament, blir det allt vanligare att köttproducenter övergår till dessa slaktmetoder. Andelen kött som slaktats med dessa båda slaktmetoder ökar. I vissa producentländer slaktas till exempel allt får- och lammkött med detta tillvägagångssätt. I en rapport från EU-kommissionen framkommer att närmare 75 procent av nötkreaturen inom EU slaktas utan bedövning.

Slakt utan bedövning är förbjudet i Sverige och ett förbud mot import av dessa produkter bör snarast införas. Det är oväsentligt för djuret som lider, om slakten skett i Sverige eller någon annanstans. Sverige ska även inom EU verka för att slakt utan bedövning förbjuds inom hela unionen.

För att stärka konsumentmakten ska alla produkter som saluförs i Sverige och kommer från djur som slaktats utan bedövning, ges tydlig märkning. Till dess att ett förbud mot slakt utan bedövning finns på plats, ska Sverige också inom EU verka för att produkter från djur som slaktats utan bedövning, ska märkas tydligt inom hela EU.

Innehållsförteckning på alkoholhaltiga drycker

Konsumenter har rätt att få vetskap om innehållet i det som köps i form av tjänster och varor, även i livsmedel och drycker. Idag görs skillnad på kraven i innehållsförteckningar beroende på produkttyp. För alkoholhaltiga produkter med högre alkoholhalt än

1,2 volymprocent krävs ingen redovisning av ingredienser eller näringsdeklaration. EU:s lagstiftning tillåter exempelvis 63 olika tillsatser och processhjälpmedel vid tillverkning av vin utan att dessa på något sätt behöver deklarerats.

Konsumenter är medvetna och ställer krav. Det finns numera stora behov och flera skäl för många att få vetskap om innehållet i de produkter som ska förtäras. Sådana skäl kan vara etiska eller hälsomässiga. Då det förekommer allergier är det av största vikt att få vetskap om innehållet i förväg. Innehållsdeklaration skulle även påverka branschen positivt. Erfarenheter från då krav ställs på innehållsdeklaration för livsmedel, är att skadliga ingredienser successivt plockas bort.

Sverige ska inom EU verka för att innehållet i samtliga livsmedelsprodukter samt alkoholhaltiga drycker redovisas och tydliggörs för konsumenter.

Ursprungsmärkta menyer

Konsumenter ska ha rätt att veta vad de köper på restaurang. Det är alltid möjligt att fråga personalen, men det kan ibland uppfattas som omständligt, och många personer avstår av olika skäl. Det bör framgå av menyn vilket ursprung huvudingrediensen i maträtten har, då det kan ha avgörande betydelse för vilka restprodukter som kan förväntas och hur villkoren ser ut för de som producerat maten.

Ett exempel på där skillnader mellan producentländer förekommer, är antibiotikaanvändandet i köttproduktion. Information om regler för djurhållning, arbetsvillkor och besprutningsgrad behövs för att kunna göra medvetna val.

Regeringen gav i juli 2018 Livsmedelsverket i uppdrag att analysera vilka underlag som Sverige behöver ta fram för en anmälan till EU-kommissionen om nationella bestämmelser om obligatorisk ursprungsmärkning av kött och fisk på restauranger och i storhushåll. Ett år senare fick Livsmedelsverket i uppdrag att också ta fram underlagen. Syftet var att få fram bestämmelser om obligatorisk ursprungsinformation för kött på restauranger och i storhushåll. Uppdraget skulle redovisas den 1 december 2020, men är enligt Näringsdepartementet framskjutet. Sverigedemokraterna har länge drivit förslaget. Ursprungsmärkning bör införas för huvudingrediensen gällande allt som köps på restaurang, inte enbart kött. Produktursprung ska införas på menyer för ökad konsumentmakt.

Handla svenskt

Det är eftersträvarsvärt att välja närproducerade produkter som har lång hållbarhet, eftersom det ger mindre påverkan på miljön. Många svenska produkter håller god kvalitet och har hög hållbarhet samt närproducerade produkter orsakar minimal miljöpåverkan genom minskad mängd transporter. Att handla svenskt kött innebär förutom kortare transportväg även bättre villkor för djuren och ökat stöd till svenska företagare. Det är positivt för det svenska näringslivet.

Maten spelar en central roll. Förutom att utgöra en nödvändig näringskälla är den bärare av traditioner, kultur och upplevelser. Sverige har många traditionella matprodukter som är nära sammankopplade till vårt land, vår miljö och vår kulturhistoria, och det förtjänar att lyftas fram. I dagsläget finns dock inga nationella regleringar för att

skydda eller uppmärksamma svensk högkvalitativ mat. Därför behöver ett nationellt regelverk för märkning av kulturhistoriskt värdefulla svenska matprodukter tas fram, vilket skulle medföra positiva effekter för besöksnäringen, landsbygdsutvecklingen och svenska konsumenter.

Konsumtion ska bidra till social hållbarhet. Det gäller i första hand rättvisa villkor för de som producerar de varor vi använder och att vår konsumtion inte bidrar till barnarbete eller till för hög miljöbelastning. Även i detta avseende är det Sverigedemokraternas mening att det så långt det är möjligt är bäst att välja svenskproducerat. Genom att upplysa konsumenter om fördelarna med att välja svenskproducerade varor och genom att välja svenskproducerat i offentliga inköp, gynnas svenska företag och deras konkurrenskraft.

Barn som konsumenter

Barn i lägre åldrar gör inte inköp i särskilt hög grad själva, men de är i allra högsta grad konsumenter. Därför är det viktigt att de regler som omfattar konsumenter tar extra hänsyn till produkter, tjänster och konsumentprocesser avsedda för barn.

Eftersom barn och unga ofta har svårare än vuxna att sälla och vara kritiska till de budskap de möter kan de anses som extra mottagliga för reklambudskap. Därför behöver reglerna för reklam riktad till barn vara skarpare än det som gäller idag. Företag ska inte skicka direktreklam till någon som är yngre än 16 år. Förbud mot direktreklam till barn som är yngre än 16 år råder gällande all adresserad reklam. Det gäller i brev, via telefon och sms. Det är enbart en liten del numera som direktadresseras. Den största delen av reklam och reklambudskap ges via alla de digitala kanaler och plattformar som barn hanterar. Av den anledningen behövs en lagskärpning, för ökat skydd gällande marknadsföring riktad till barn. Eftersom direkta köpuppmaningar till barn är förbjudna och räknas som otillbörlig marknadsföring så krävs åtgärder för kontroller och sanktioner mot de företag som bryter mot lagen.

Barn under 12 år ska slippa reklam före och efter tv-program riktade till deras åldersgrupp, enligt svensk lagstiftning. Men detta gäller endast för tv-sändningar från Sverige. Det resulterar i att många tv-kanaler använder plattformar utanför Sverige, där andra lagar gäller. Många barn ser dessa sändningar, och lagen behöver därför skärpas så att barnprogram kan ses utan att riskera reklam. Enligt radio- och tv-lagen får inte reklam i tv-sändningar, sökbar text-tv och beställ-tv syfta till att fånga uppmärksamheten hos barn under tolv år. I tv-sändningar och beställ-tv får reklam inte förekomma omedelbart före eller efter ett program eller en del av ett program som huvudsakligen vänder sig till barn under tolv år. Genom lagändringar som trädde i kraft den 1 december 2020 ska även en leverantör av en videodelningsplattform följa dessa regler (prop. 2019/20:168).

Barn spenderar mer och mer tid i den digitala världen. I dagsläget saknas förbud mot riktad barnreklam på internet och i appar. Det finns regler för hur reklamen får se ut och vad den får innehålla; den får inte utformas som spel, lekar eller liknande. Men inte sällan innehåller appar med barn som målgrupp så kallade köp inuti app, vilket får anses utgöra indirekt köpuppmaning. Detta kan orsaka köptryck hos både barn och föräldrar. Här behöver även den svenska lagstiftningen uppdateras så att konsumentskyddet för framförallt barn och unga följer den digitala utvecklingen. Sverige ska inte enbart

försvara sin rätt till hårdare lagar mot marknadsföring riktad till barn utan även inom EU verka för att kraven i denna lagstiftning utgör en miniminivå i hela Europa.

Underlätta aktiva konsumentval

Sverigedemokraternas konsumentpolitik utgår till stor del från den enskilde individens perspektiv. Ett välfungerande samhälle där lagar och regler är logiska och så enkla som möjligt att förstå eftersträvas. Konsumenter vill känna trygghet och erhålla nödvändig information för att kunna fatta bra beslut i varje situation. Parallellt med att näringslivets villkor utvecklas och att det finns en välfungerande konkurrens, behöver konsumenternas villkor kontinuerligt också utvecklas. Konsumenten ska ha möjligheten att göra aktiva val.

Att byta mobilabonnemang är idag enkelt då konsumenten har rätt att medföra sitt gamla telefonnummer till den nya operatören. Detta beror framför allt på att mobiltelefonnummer är standardiserade, vilket rent tekniskt möjliggör medflyttning. Banktjänster är däremot inte standardiserade på likvärdigt sätt. Bankerna har inte samma format och syntaxer för de tjänster de erbjuder, vilket förhindrar flyttning. Den som vill byta bank kan naturligtvis öppna ett kundengagemang i ny bank vid sidan om den befintliga banken, men bankkontonummer kan inte enkelt flyttas över. Dessutom är det omöjligt att medföra clearingnummer eftersom dessa av tradition är knutna till det fysiska bankkontoret.

Det behöver undersökas om clearing- och bankkontonummer kan ersättas av en standardiserad nummermodell inom Sverige. Eftersom byte av bank i regel innebär att tjänster behöver flyttas var för sig och att alla banker inte erbjuder samma tjänster, kan detta försvåra byte av bank. Det kan uppfattas vara en alltför krånglig procedur. Regelverket för fullmaktsförfarande vid bankbyte behöver utvecklas, så att fler tjänster kan flyttas enklare och där endast en underskrift genom bank-id eller en vanlig signatur krävs. Detta skulle underlätta för bankkunderna och ge dem möjlighet att ställa högre krav på sin bank. Med anledning av detta behöver det utredas hur det kan underlättas för konsumenter att byta bank och hur förfarandet för fullständigt bankbyte via fullmakt kan göras.

Skärpta regler vid telefonförsäljning

Alla affärer bygger på att säljare och köpare, båda parter, är nöjda med uppgörelsen. Så ser det inte alltid ut, framförallt inte när det gäller telefonförsäljning.

Lagen om telefonförsäljning har ändrats så att telefonförsäljning till privatpersoner har belagts med ett skriftlighetskrav. Detta på grund av de många problemen med telefonförsäljning. Den 1 september 2018 infördes ett skriftlighetskrav vid telefonförsäljning i syfte att stärka konsumentskyddet. Skriftlighetskravet innebär att det inte längre är möjligt att ingå ett distansavtal muntligen när näringsidkaren på eget initiativ kontaktar konsumenten per telefon. För att ett giltigt avtal ska ingås krävs att konsumenten efter telefonsamtalet skriftligen accepterar näringsidkarens anbud.

Företagare förväntas ha större resurser för att skydda sig mot oönskad telefonförsäljning. Men det drabbar småföretagare, som vanligtvis inte har större resurser än en

privatperson och därmed är lika utsatta. Mindre företag har i dag svårigheter att hävda sin rätt mot oseriösa telefonförsäljare då det kan vara svårt för företagare att styrka att de blivit vilseledda. Till skillnad från konsumenter har företagare inte någon lagstadgad ångerrätt vid distansavtal. I propositionen med förslag om ett skriftlighetskrav vid telefonförsäljning till konsumenter ansåg regeringen däremot inte att reglerna om ett skriftlighetskrav även skulle vara tillämpliga vid telefonförsäljning till småföretagare. Vi anser att skyddet för småföretagare vid distansavtal måste stärkas. Bland annat bör småföretagare som kontaktas av telefonförsäljare omfattas av samma regler om skriftlighetskrav och ångerrätt som gäller vid telefonförsäljning till konsumenter.

Telefonförsäljning av lotter och spel

Försäljning av lotter och spel om pengar som sker genom att telefonförsäljare ringer upp personer med försök till övertalning att köpa lotter är oetiskt. Ofta sker detta med löften om stor möjlig vinst. Telefonförsäljning av spel och lotter innebär i sig självt påträngande och aggressiv försäljning, vilket är negativt. Genom skriftliga avtal skulle tryggheten i samband med köp öka för konsumenten.

Den 1 september 2018 infördes ett skriftlighetskrav vid telefonförsäljning i syfte att stärka konsumentskyddet. Men kravet omfattar inte lotterier och andra speltjänster eller paketresor. I civilutskottet riktades våren 2021 ett tillkännagivande från riksdagen till regeringen med uppmaningen att den i sitt pågående arbete särskilt ska se över om krav på skriftliga avtal vid telefonförsäljning av lotter och andra spel kan komma att gälla.

Det är anmärkningsvärt att det finns särskilda undantag för politiska partiers försäljning av lotter och spel på kredit, vilket möjliggör högst tveksamma upplägg. De lagar som finns för att skydda konsumenter ska givetvis gälla även för politiska partier och bolag och föreningar som ägs av politiska partier. Lotter och spel ska aldrig säljas på kredit och försäljningen ska inte vara aggressiv.

Redan riksdagens verksamhetsår 2017/18 tillkännagav riksdagen till regeringen att man bör ta fram ytterligare skriftlighetskrav. Sverigedemokraterna är måna om att framhålla vikten av snabbare hantering. Man behöver på bättre sätt och mer skyndsamt agera för konsumenternas trygghet gällande telefonförsäljning.

Åtgärder mot ocker

Lagstiftning mot ocker ska förhindra att en säljare eller kreditgivare utnyttjar en kunds okunskap, utsatthet eller oförmåga att bedöma en varas eller tjänsts kostnad. Det har dock visat sig att ocker sällan leder till åtal eller straff.

Ett exempel är då hantverkare begär högre betalning än vad som i berörd bransch kan anses rimligt eller gör ett större påslag på varor som säljs än vad som är befogat. Ett annat exempel är annonsering om bostäder där det företag som majoriteten av mäklarfirmorna är anslutna till har en närmast monopolliknande ställning och därför kan ta ut oskäligen avgifter av konsumenterna. Dessa har i många fall inte något annat val än att utnyttja tjänsten om de vill få sin bostad såld.

Numera finns ett räntetak som ska reglera hur mycket ränta som maximalt är möjligt att ta ut. I Sverige bör det även fortsättningsvis finnas en ockerlagstiftning som

begränsar möjligheterna att utnyttja konsumenters okunskap eller oförmåga att bedöma riktigheten i kostnader och avtal.

Konsumentverkets stöd till organisationer

Vi anser att hela det stöd som idag ges till organisationer på konsumentområdet bör tas bort. Finansiella satsningar ska ha tydligt syfte och vara verksamma med tydlig riktning på nytta och behov. Idag får många föreningar dubbla stöd eller till och med flera olika former av stöd från samhället. Det håller inte att strössla pengar på det sättet. Vi anser att samhället genom kommunerna bör ha ett stort ansvar i att rådge konsumenter om köp, avtal, problem, budget och skuldhantering. Det är ett dåligt val att lägga detta ansvar på ideella föreningar.

Om stödet ändå kommer att kvarstå till organisationer på konsumentområdet, behöver reglerna kring det skärpas. Konsumentverket betalar idag ut stöd till organisationer med stöd av förordningen (2007:954) om statligt stöd till organisationer på konsumentområdet. Syftet är enligt Konsumentverket att stödja konsumentintresset inom olika verksamhetsområden. För att erhålla stödet krävs enligt förordningen att organisationen är nationell, demokratiskt uppbyggd och partipolitiskt obunden och bedriver verksamhet utan vinstsyfte.

Bidrag får inte ges till en förening som har skatteskulder eller skulder till Kronofogden eller som är aktuell för konkurs eller likvidation. Stödet delas upp i organisationsstöd och verksamhetsstöd. Organisationsbidrag får lämnas till en organisation som har som huvudsakligt syfte att tillvarata svenska konsumenters intressen nationellt eller internationellt, har bedrivit verksamhet i enlighet med ett sådant syfte under minst två år före ansökan om bidrag, är rikstäckande och har minst 1 000 betalande medlemmar. Verksamhetsstöd får lämnas till en organisation vars verksamhet syftar till att stärka svenska konsumenters inflytande på marknader i Sverige. Det stödet får även lämnas till en organisation som verkar inom Europeiska unionen eller andra internationella forum och där representerar svenska konsumenter.

Vid granskning visar det sig att stödet har betalats ut till organisationer som inte uppfyller kraven i förordningen. Exempelvis har stöd betalats ut till lokala organisationer och andra organisationer där det kan anses tveksamt om det huvudsakliga syftet är att tillvarata konsumenternas intressen. Det är inte heller ovanligt att organisationerna har en tydlig politisk riktning och att deras företrädare öppet uttrycker stöd för vissa politiska inriktningar även om de inte officiellt är knutna till något parti. Detta innebär att deras oberoende kan ifrågasättas.

Kontrollen av organisationer som söker stödet måste skärpas så att skattemedel inte fördelas ut felaktigt. Vikten av partipolitiskt oberoende ska också tydliggöras, för att kunna erhålla stödet. Bidrag får, enligt förordning 2018:1198, lämnas till en organisation som är ett samarbetsorgan för flera organisationer. Det innebär i praktiken att en organisation kan erhålla flera stöd om den ansöker om stödet själv och samtidigt tillhör en paraplyorganisation som i sin tur ansöker om stöd. Detta bidrar till en orättvis fördelning.

Förordningen behöver därför ses över för att skärpa kontrollen av de organisationer som övervägs ges stöd, för att tydliggöra vikten av partipolitiskt oberoende och för att undvika att samma organisation beviljas dubbla stöd.

Andrahandsbiljetter

Varje år arrangeras många event runt om i landet. Det handlar bland annat om konserter, sportevenemang, festivaler och teater. Det kan vara högt tryck på de populära tillställningarna och köpare behöver ofta vara ute i god tid för att få tag i biljetter. Generellt sett släpps biljetterna många månader före evenemanget. Det är vanligt att biljetter säljs i andra hand, exempelvis då den ursprungliga köparen av olika skäl ångrat sig. Eftersom biljettförsäljaren inte är skyldig att tillämpa ångerrätt vid köp av evenemangsbiljetter och ångerrätten, i de fall den förekommer, har en kort tidsfrist så säljs biljetterna ofta vidare i andra hand för att undvika ekonomisk förlust.

Många gånger är konsumenten av den uppfattningen att företaget man köper biljetten av är den officiella biljettförsäljaren. I själva verket är det ofta så att företaget säljer biljetten i andra hand. Det behöver därför tydligt framgå vid försäljning av biljetter om företaget är den officiella säljaren av biljetterna. Syftet är att det ska bli tydligare för konsumenten om man köper sina biljetter via en officiell sida till aktuellt pris eller om man handlar på andrahandsmarknaden och betalar ett överpris.

Det förekommer också att både privatpersoner och företag köper upp åtråvärda biljetter för att sälja dem vidare i vinstsyfte, vilket resulterar i överpriser. Eftersom en person eller ett företag som säljer biljetter i andra hand kan prissätta efter eget tycke, säljs i stort sett alltid andrahandsbiljetter till ett betydligt högre pris än vid förstahandsförsäljning. Detta innebär en försämrad möjlighet att få tag i biljetter för de som vill besöka evenemanget, samtidigt som det också begränsar möjligheten för de som inte kan betala överpriser.

Som konsument är det vanskligt att köpa andrahandsbiljetter. Det kan innebära att man behöver betala överpris. Det är dessutom svårt att veta om biljetten är äkta, om platserna stämmer med det som bokats och om samma biljett sålts till fler personer. En ytterligare risk kan vara att om arrangemanget ställs in erhåller köparen möjligen enbart summan motsvarande det ursprungliga priset tillbaka och alltså inte det köparen betalat totalt för biljetten.

Det finns ett förbud mot försäljning av biljetter köpta genom automatiserade metoder, så kallade botar, som EU antog i revideringen av fyra konsumenträttighetsdirektiv i november 2019. I exempelvis Danmark och Norge är det förbjudet att sälja biljetter vidare till ett högre pris än det ursprungliga från arrangören. Ett förbud mot att sälja andrahandsbiljetter till ett högre pris än originalpriset bör införas.

Resenärsrättigheter i kollektivtrafiken

Inom kollektivtrafiken förekommer i vissa fall brister där konsumenter drabbas. Det gäller inte minst punktligheten, även information kring då fel och förseningar inträffar samt att det råder parkeringsplatsbrist i anslutning till hållplatser.

Resenärer är intresserade av punktlighet för tidsmässig vinst, detta som ett skäl för att välja just kollektivtrafik. När det brister i punktlighet så orsakar det att deras planering, möten och andra trafikavgångar missas. Konsumentperspektivet ska vara lika starkt gällande resenärsrättigheter som för konsumenter vid tillhandahållande av andra produkter och tjänster.

Enligt Svensk Kollektivtrafik är problemen störst inom tågtrafiken, eftersom samtliga aktörer där är beroende av varandra och olika former av stopp medför köer

eftersom omkörningar inte kan göras. Här behöver trafiktabeller mellan godstrafik respektive passagerartrafik synkroniseras.

Det brister många gånger även i informationen till resenärer då fel inträffar. Här saknas samordning mellan transportörer, där Trafikverket och kommunerna inte har skyldighet att informera Svensk Kollektivtrafik eller SJ om förändringar. Någon form av ansvar för samordning genom stationsråd på plats för att ge resenärer den information som behövs, skulle förbättra konsumentperspektivet inom kollektivtrafiken. Ytterligare behov är bättre platstillgänglighet för bilparkering i anslutning till hållplatser, eftersom det i många fall saknas tillgänglighet och tillräckligt antal parkeringsplatser.

Utökade uppdrag till berörda myndigheter för att få nödvändiga förändringar till stånd och att se över lagen (2015:953) om kollektivtrafikresenärers rättigheter utifrån gällande problematik, skulle bättre svara mot en god konsumenträtt.

Goda tågresenärsrättigheter

Konsumenter som är resenärer ska självklart ha goda och likvärdiga rättigheter. Det håller inte att tågresenärer exempelvis har sämre förutsättningar och rättigheter än flygresenärer.

2023 behandlades regeringens proposition EU:s nya tågpassagerarförordning, där lagändringar föreslogs med anledning av den nya tågpassagerarförordning som Europaparlamentet och rådet antog 2021 om rättigheter och skyldigheter för resenärer. Flera delar i förordningen förbättrar rättigheter för resenärer vilket är positivt. Vissa delar i propositionen är dock bristfälliga, och tillräckligt har inte gjorts från regeringen då förordningen hanterades för att öka tågresenärers rättigheter till godtagbar nivå. I regeringens förslag ingick bland annat att undantag införs från resenärens rätt till prisavdrag om en försening beror på en extraordinär händelse såsom extrema väderförhållanden eller större folkhälsokris. Förslaget om force majeure vid extraordinär händelse riskerar att utan definition, tänja på rätten till ersättning för tågresenärer.

Det är självklart rimligt att exempelvis en naturkatastrof räknas som extraordinär. Men att extrema väderförhållanden utan vidare definition, beskrivning eller gradering ska gå under begreppet force majeure och undantas från ersättning till resenärer vid förseningar, det fungerar dåligt. Det händer ofta numera att trafikbolag ställer in avgångar, och förseningar är frekventa, på grund av exempelvis hård vind med regn eller snö. Inte sällan kallas snöväder både av trafikbolag och i samhällsdebatten för extremväder. Om resenärer inte ges kompensation för extra utgifter med mera vid förseningar på grund av exempelvis snöväder, kommer väldigt många att förlora pengar på resor som blir försenade eller inte kan genomföras.

Vi menar också att tågresenärers rättigheter ska vara desamma som flygresenärers när det gäller återbetalning av biljetten eller prisnedsättning. Det ska kunna ske inom 7 dagar vilket gäller flyg. Det ska inte vara 30 dagar som nu gäller för tågresor. Ska tågresor gynnas som ett bra sätt att resa måste resenärsrättigheterna också vara goda.

Automatiserat beslutsfattande

Idag kartläggs konsumtionsmönster, vanor, beteenden och konsumenters köp i hög grad. Det ska vara transparent och tydligt vad som kartläggs och konsumenten ska kunna säga nej till kartläggning om man så önskar. Det behöver i minst lika hög grad vara möjligt för konsumenter att få kunskap och kartläggning om regler, alternativa valmöjligheter, avtal och om företagstjänster och produkter, som andra har tillgång till konsumenternas vanor och beteenden. Det finns behov av utökad konsumentssäkerhet och trygghet kring automatiserat beslutsfattande i de tjänster där sådant ingår. Det gäller inte minst de tjänster som oskyddade konsumenter, exempelvis barn, använder.

Artificiell intelligens används i stor utsträckning. Det är en exponentiell teknik som utvecklas i snabb takt och med kraftfull verkan. Den skapar stora möjligheter med smarta produkter och tjänster. Det ställer också kompetenskrav, förändrar användnings-sätt och ställer nya krav kring hantering av data och säkerhet. Automatiserat beslutsfattande används sedan en längre tid tillbaka i stor utsträckning inom svenska myndigheter och tjänster som privatpersoner där använder. Detta exempelvis inom Arbetsförmedlingen, Transportstyrelsen, Försäkringskassan och vissa kommuner. Även företag använder det i upphandlingsprocesser och inom ekonomiadministration. Det förekommer också i andra former av tjänster och produkter som kommersiella företag levererar. I en vidare bemärkelse är teknikens användning i tjänsterna ändå relativt ny och modern och regelverket har inte utvecklats i samma takt som övrig teknik- och tjänstutveckling.

En rad faktorer behöver mer anpassad reglering. Det gäller bland annat åtgärder kring säkerställande av konsumenternas förtroende om säkerhet och funktion, etiska frågor och möjlighet till mänsklig kontroll. Fler faktorer att ta hänsyn till är ansvarsfördelning, korrigeringsmöjlighet samt möjlighet att pröva och häva beslut. Ytterligare aspekter som behöver säkerställas är säkring av hantering och skydd av personuppgifter, åtgärder för eventuella luckor i lagstiftningen samt anpassning av risk- och säkerhetsbestämmelser för olika produkter. Dessa viktiga aspekter har även Europaparlamentet lyft, vilket framgår av resolutionen om automatiserat beslutsfattande Att säkerställa konsumentskydd och fri rörlighet för varor och tjänster 2019/2915(RSP). Den europeiska kommissionen har därför tillsatt en expertgrupp för AI-frågor.

I Sverige behöver det tillses i så stor utsträckning som möjligt att svenska konsumenters och berörda intressenters intressen bemöts och skyddas i lagstiftning. Eventuell harmonisering med EU-lagstiftning får inte innebära att svenska konsumenters trygghet och säkerhet får stå tillbaka. Som konsument kan det i flera olika fall vara nödvändigt att kunna ändra beslut och köp. Det behövs därför tydlig reglering och moderniserade tillsynsmöjligheter då konsekvenserna av AI-teknikerna kan bli stora. Nackdelen med AI-system är svårighet att förklara beslut i efterhand och att åtgärda problem och att felaktigheter kan förekomma i systemen. Det förekommer tillförlitlighetsbrister och att system har brister i transparens. Konsumenter behöver ha rätten att motsätta sig beslut som fattats automatiskt och att få veta vilka data som används, i vilket syfte och vem som har tillgång till dessa data. Lagstiftning behöver baseras på risken för allvarliga konsekvenser. Leverantörer av tjänster där AI-system används ska kunna demonstrera att systemen följer relevant lagstiftning, exempelvis genom insyn från tillsynsmyndighet.

Kontanter

Kontantanvändningen minskar alltmer och ersätts av kortbetalning och digitala betalsätt i takt med den ökade digitaliseringen. 2020 betalade endast nio procent sitt senaste köp med kontanter och kontantuttaget minskade 2020 med drygt 20 procent. Många vill dock gärna ha kontanter som sparmedel, särskilt i kristid. Riksbanken har uttryckt oro för kontantlöshet. Svensk handel menar att det finns grupper i samhället som i högre utsträckning är beroende av kontanter än andra, exempelvis äldre, funktionsnedsatta och turister. Europeiska centralbanken lyfter behovet av en viss mängd kontanter för att ekonomin ska fungera. Det är dessutom det dominerande betalningsmedlet inom euroområdet. Samtidigt är kontanter viktiga för social inkludering av svagare medborgare som äldre personer och låginkomsttagare. Nätverket Kontantupproret tar upp beredskapsperspektivet i Sverige, samt behovet av kontanter exempelvis för sårbara grupper.

Vi vill att kontantplikt ska råda för livsnödvändiga konsumtionsartiklar. Större livsmedelsbutiker, apotek och bensinstationer ska acceptera kontanter som betalningsmetod. Undantag ska dock råda för små företag och även mindre livsmedelsbutiker som kan drabbas negativt. Endast livsmedelshandlare som omsätter en viss summa och uppåt ska behöva ta emot kontant betalning. Det ska inte råda kontantplikt dygnet runt, utan vissa områden och tider ska kunna undantas av säkerhetsskäl.

Mikael Eskilandersson (SD)

Roger Hedlund (SD)

Martin Westmont (SD)

Björn Tidland (SD)